

МОНІТОРИНГ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РЕФЕРЕНДУМІВ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЖИТЕЛІВ ВОЗНЕСЕНСЬКОГО РАЙОНУ)

Визначено та проаналізовано думку громади Вознесенщини щодо доцільності збереження інституту референдуму в Україні в цілому, ефективності всеукраїнських чи місцевих референдумів, доцільності реформування системи референдумів в умовах загострення кризи в регіонах. За окремими аспектами дослідження створено діаграми.

В статті наголошується що регіональне законодавство України з питань референдумів повинно враховувати специфічні особливості місцевих умов, особливо наявність двох субетносів, які історично склалися та значний відсоток російськомовного населення, яке вважає, що зазнає мовних утисків, у регіонах, що переважно примикають до кордонів Російської Федерації. Впровадження референдуму у проблемних регіонах на фоні невирішеності цих питань, низької політичної культури населення, призводить до нинішніх наслідків у Криму, Донецькій та Луганській областях. Це інший бік процесу зміщення референдуму на регіональний та місцевий рівень.

Зазначено що нова модель державотворення в Україні потребує більш досконалих форм і методів здійснення народовладдя як в цілому, так і на місцях. Ось чому дослідження інституту референдуму має не лише важливе теоретичне значення, але й повинно сприяти реальному розширенню практичних можливостей народовладдя, укріпленню публічної влади, сприяти підвищенню її ефективності.

Ключові слова: громадська думка; моніторингові дослідження; респонденти; інститут референдуму; всеукраїнський та місцевий референдуми; категорії опитаних.

Практика державотворення виробила різні форми здійснення прямої демократії. Проте найбільше визнання і поширення дістали вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування і особливо референдум.

Застосування інституту референдуму в Україні сьогодні має тенденцію до зміщення на регіональний та місцевий рівень. Це, з одного боку, позитивний аспект, проте повинна бути вироблена чітка відповідність регіонального і місцевого законодавства, що регулюють референдум, до загальних принципів його підготовки і проведення, закріплених у державному законодавстві [3, с. 201].

При цьому, регіональне законодавство України з питань референдумів повинно враховувати специфічні особливості місцевих умов, особливо наявність двох субетносів, які історично склалися та значний відсоток російськомовного населення, яке вважає, що зазнає мовних утисків, [2, с. 63, 77] у регіонах, що переважно примикають до кордонів Російської Федерації. Впровадження референдуму у проблемних регіонах на фоні невирішеності цих питань, низької політичної культури населення, призводить до

нинішніх наслідків у Криму, Донецькій та Луганській областях. Це інший бік процесу зміщення референдуму на регіональний та місцевий рівень.

Нова модель державотворення в Україні потребує більш досконалих форм і методів здійснення народовладдя як в цілому, так і на місцях. Ось чому дослідження інституту референдуму має не лише важливе теоретичне значення, але й повинно сприяти реальному розширенню практичних можливостей народовладдя, укріпленню публічної влади, сприяти підвищенню її ефективності. Усе викладене і обумовило вибір теми дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Серед вітчизняних вчених, які опрацьовували систему форм безпосередньої демократії, в тому числі й референдум в Україні, слід зазначити І. Андронову, Ю. Барабаша, С. Бурду, П. Вовка, А. Грабильнікова, Н. Задираку, Г. Іовчу, М. Качинську, О. Лісенко, В. Людвіка, О. Мурашина, І. Недокуса, Г. Падалку, О. Плахотніка, С. Красноголовця, В. Погорілка та ін.

Метою статті є моніторинг громадської думки щодо доцільності проведення референдумів в Україні (на базі громади Вознесенського району)

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчити громадську думку з деяких аспектів доцільності інституту референдуму в Україні та його реформування; провести моніторингові дослідження з даної проблематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Громадською думкою в повсякденному житті вважають думку колективу (груп) про події та факти внутрішнього й зовнішнього життя, поведінку окремих членів колективу. Вона являє собою оцінку значущості того, що відбувається [4, с.13].

У світлі останніх подій у Криму, на Донеччині та Луганщині питання про референдум та напрацювання усіх його чинників постало чи не особливо гостро, ніж упродовж усього періоду існування незалежної держави. Тому автором було зроблено спробу дослідити громадську думку про деякі аспекти референдуму у нашому регіоні, оскільки сьогодні ці питання активно обговорюються не лише засобами масової інформації, а й суспільством в цілому. На жаль, опрацювати питання серед жителів міста Миколаєва не вдалося. Населення міста в умовах нинішньої внутрішньо- та зовнішньополітичної нестабільності, невпевненості у найближчому майбутньому, остерігаються йти на контакт із незнайомою людиною, сприймаючи автора за шахрая чи посланця політичних угруповань із певною метою. Тому у місті вдалося опитати всього двох респондентів. Інша справа у колективі, де автор більш-менш знайомий з колом опитуваних. Тому громадська думка досліджувалася серед громади Вознесенського району. Відмовилися спілкуватися лише ті, хто сприйняв автора за представника РЕСу чи газового господарства. Із подібними проблемами зіткнулося більшість науковців, що займаються сферою соціологічних досліджень [1, с. 3].

Під час роботи з респондентами суворим правилом були принципи анонімності, добровільності, вільного викладу думок, неприпустимість критики будь-яких висловлювань, нерозголошення інформації, права на особисте бачення подій тощо.

Для дослідження громадської думки автором було розроблено опитувальник у вигляді таблиці (для зручності систематизації статистичних даних та узагальнення матеріалу). У роботі взяло участь сто респондентів за п'ятьма віковими категоріями (у кожній групі по 20 чоловік):

- 20-30 років;
- 30-40 років;
- 40-50 років;
- 50-60 років;
- 60-і більше років.

Найважче виявилось дібрати учасників опитування у категорії 50-60 років. Усі респонденти – представники різних соціальних верств. Серед них:

- пенсіонерів – 28 %;
- домогосподарок – 8 %;
- працівників по найму – 6 %;
- робітників – 22 %;
- працівників сфери обслуговування (торгівлі) – 5 %;
- студентів – 4 %;
- працівників правоохоронних органів – 2 %;

- інвалідів – 4 %;
- представників підприємницької діяльності – 2 %;
- освітян – 7 %;
- інженерів – 2 %;
- працівників соціальної служби – 3 %;
- військовослужбовців – 1 %;
- працівників природоохоронних органів – 1 %;
- сільськогосподарських працівників – 1 %;
- медпрацівників – 2 %;
- тимчасово не працюючих – 2 %.

Статистика свідчить, що майже кожен четвертий з опитаних пенсіонер чи робітник. Проте це не вплинуло на активність того чи іншого учасника моніторингу.

За гендерною ознакою – співвідношення 62 до 38 відсотків [див. додаток В]. Як видно, жінок, задіяних у дослідженні громадської думки у 1,5 разів більше. Це пов'язано не з політичними чи будь-якими іншими мотивами, а з демографічною ситуацією на Вознесенщині, де представників жіночої статі майже у два рази більше, ніж чоловічої, особливо у віці, що перевищує 50 років. [6].

Громада Вознесенського району – колоритне в національному плані та полікультурне співтовариство. Тут проживають представники більш, ніж двадцяти етносів та етнічних груп [5]. Тому автором свідомо, проте добровільно залучено до участі в дослідженні громадської думки представників різних національностей. Їх оцінка значущості того, що відбувається була особливо цікавою. Національний склад респондентів:

- українців – 92 %;
- молдаван – 2 %;
- росіян – 2 %;
- представників народу ромів – 1 %;
- вірмен – 1 %
- болгар – 1 %
- татар – 1 %

Серед опитаних переважна більшість – українці (92 %). У представників різних національних груп думки як схожі, так і різняться між собою. На їх бачення подій впливає не національний фактор, а соціально-економічні та суспільно-політичні чинники.

За партійною приналежністю респонденти розподілились таким чином [див. додаток Д]:

- безпартійні, не підтримують жодну політичну силу – 56 %;
- члени партії Батьківщина – 4 %;
- безпартійні, підтримують партію Батьківщина – 2 %;
- члени КПУ – 3 %;
- безпартійні, підтримують платформу КПУ – 5 %;
- члени партії регіонів – 7 %;
- безпартійні, підтримують партію регіонів – 20 %;
- безпартійні, підтримують партію Удар – 1 %;
- безпартійні, підтримують «правий сектор» – 1 %;
- безпартійні, підтримують партію зелених – 1 %.

Переважна більшість учасників дослідження (56 %) назвалися безпартійними і такими, що не підтримують жодну політичну силу. Проте відчувалося, що дехто приховує справжній політичний окрас з міркувань власної безпеки. Незважаючи на те, що майже третина

опитаних підтримують регіоналів і майже кожен десятий – платформу КПУ, усі учасники за власним бажанням висловлювались за територіальну цілісність України, засуджували дії сусідньої держави і переймалися становищем у нашій країні.

Щодо доцільності проведення референдумів в Україні погляди респондентів розподілились наступним чином:

- за проведення референдумів – 73 %;
- проти інституту референдуму взагалі – 27 %.

Із них представники жіночої статі [див. додаток Є]:

- за проведення референдумів – 75 %;
- проти інституту референдуму взагалі – 25 %.

Серед представників чоловічої статі [див. додаток Є]:

- за проведення референдумів – 71 %;
- проти інституту референдуму взагалі – 29 %.

Досліджувалась думка громадськості Вознесенського району щодо таких видів референдуму, як всеукраїнський і місцевий:

- за доцільність проведення всеукраїнського референдуму – 63 %;
- проти всеукраїнського референдуму – 37 %;
- за доцільність проведення місцевих референдумів – 61 %;
- проти місцевих референдумів – 39 %.

11 % опитаних вважають, що в нашій державі повинен діяти виключно інститут місцевих референдумів, а 12 % обстоюють думку про збереження лише інституту всеукраїнського референдуму.

За статевою диференціацією серед жінок:

- за доцільність проведення всеукраїнського референдуму – 39 %;
- за доцільність проведення місцевих референдумів – 38 %.

Чоловіки, відповідно, висловилися таким чином:

- за доцільність проведення всеукраїнського референдуму – 25 %;
- за доцільність проведення місцевих референдумів – 23 %.

Серед чоловіків значно нижчий відсоток, ніж серед жінок є прихильниками як всеукраїнського, так і місцевого референдуму. Свою думку опоненти вказаного інституту аргументують тим, що останні події: розпалювання громадянської війни, загроза територіальної цілісності України є віддзеркаленням процесу проведення референдумів та взагалі їх наявності.

Щодо доцільності проведення референдуму в Україні в умовах загострення кризи в регіонах громада Вознесенського району висловились наступним чином:

- підтримали проведення референдуму в умовах загострення кризи – 44 %;
- висловились проти проведення в кризовій ситуації – 56 %.

З одного боку, дещо більше половини учасників моніторингу вважають недопустимим проведення будь-яких типів референдумів в умовах загострення кризи в регіонах. З іншого, відсоток прихильників і опонентів референдуму за вказаних умов досить близький, що свідчить про низьку свідомість пересічних громадян.

Розглянемо погляди громадськості Вознесенщини на проблему доцільності реформування системи референдумів в умовах загострення кризи в регіонах:

- за реформування системи референдумів в умовах загострення кризи в регіонах – 41 %

- проти реформування системи референдумів в умовах загострення кризи в регіонах – 59 %

Опоненти реформування даного інституту за вказаних умов вважають, що в кризовій ситуації не лише реформувати, але й проводити референдум не доцільно, бо можуть бути непередбачувані наслідки, а в інтерпретації різних політичних кіл під питанням може бути і легітимність таких референдумів.

Пропозиції, які внесла громада Вознесенського району щодо реформування системи референдумів.

1. Референдуми слід скасувати, тому що це зайві гроші з державного бюджету, а результати не вносяться на розгляд в урядові структури. Тому референдуми ситуацію в країні не змінюють.

2. У законодавстві повинно бути прописано, що референдуми в Україні можуть проводитися лише за умови стабільного соціально-економічного і політичного, в тому числі і зовнішньополітичного клімату, а за інших обставин на проведення накладається вето і вони не мають легітимності. В умовах кризи неможливо проконтролювати дотримання всієї процедури проведення згідно законодавства.

3. Напередодні проведення референдуму добирати новий склад ЦВК. Це повинні бути фахівці без будь-якого партійного окрасу.

4. Скасувати інститут місцевих референдумів, щоб не було можливості їх проводити у кризових ситуаціях.

5. Треба відкрити спеціальні навчальні заклади, які б готували спеціальну охорону із безпартійних громадян з відмінною фізичною і психологічною підготовкою для проведення виборів та референдумів в Україні.

6. Напередодні референдумів не слід проводити агітаційну роботу, оскільки її організовує не держава, а ті політичні сили, які можуть фінансувати засоби масової інформації, з допомогою яких маніпулюють громадською думкою.

7. Напередодні референдумів потрібно проводити агітаційно-масову та роз'яснювальну роботу не лише з питань, що розглядатимуться, але й політичної термінології.

8. Проводити референдум не впродовж одного, а двох-трьох днів, щоб не створювати натовп, який може стати мішенню для озброєних угруповань і щоб могли взяти участь у голосуванні усі громадяни, що перебували на цілодобовому чергуванні.

9. Удосконалити систему підготовки списків напередодні референдумів, працювати над неприйнятністю махінацій. Організувати підвіз населення до виборчих дільниць, заохочувати вивізними крамницями тощо.

10. До складу виборчих комісій не допускати люмпенів та некомпетентних членів, враховувати наявність вищої освіти, почуття патріотизму.

11. Не організовувати виборчих дільниць у необлаштованих та непридатних для виборів приміщеннях.

Висновки. Таким чином, працюючи над дослідженням громадської думки з деяких аспектів референдумів в Україні, автором зроблено висновки:

1. У 97 % опитаних – повна відсутність політичної культури, навіть серед освітян та інших респондентів з вищою освітою. Доводилося пояснювати означення кожного пункту дослідження та політичного терміну. Тому результати не можна назвати повністю об'єктивними.

2. Майже кожен четвертий чоловік та кожна п'ята жінка мають низьку свідомість. Це викликано, з одного боку, зловживанням шкідливими звичками, з іншого – складною соціально-економічною ситуацією, невпевненістю в майбутньому.

3. Усі респонденти висловилися за територіальну цілісність України.

4. Думки респондентів не залежали від національного складу, проте різнилися за віковими особливостями: молодь 20 – 40 років вносила свідомі і найбільш раціональні пропозиції. Інші вікові категорії – ще «продукти» радянських часів: на вибори та референдуми ходять, проте рідко замислюються про недоліки і нездатні вносити дієві пропозиції щодо реформування процедури їх проведення.

Результати моніторингу, на думку автора, можна використати під час громадських слухань, у засобах масової інформації та врахувати в процесі реформування системи референдумів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. Г. Методы сбора социологической информации: метод. пособие / В. Г. Андреев, О. М. Маслова. – М. : Центр повышения квалификации социологов, 1985. – 34 с.
2. Заставецька О. В. Географія населення України / О.В. Заставецька, О. В. Заставецький, Д. В. Ткач. – Тернопіль, 2007. – 104 с.
3. Плахотнік О. В. Забезпечення в Україні конституційного права громадян брати участь у місцевих референдумах / О.В. Плахотнік // Держава і право. – 2009. – № 46. – С. 200-206.
4. Сафаров Р.А. Політичний статус суспільної думки / Р.А. Сафаров // Соціологічні дослідження. – 1979. – № 4. – С. 12–14.
5. Статистичний відділ Вознесенської РДА. – Вознесенськ, 2014
6. Статистичний відділ Вознесенської ЦРЛ. – Вознесенськ, 2014.

Коваль А. С.,

Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

МОНИТОРИНГ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ РЕФЕРЕНДУМОВ В УКРАИНЕ (НА ПРИМЕРЕ ЖИТЕЛЕЙ ВОЗНЕСЕНСКОГО РАЙОНА)

Определены и проанализированы мнение общества Вознесенщины о целесообразности сохранения института референдума в Украине в целом, эффективности всеукраинских или местных референдумов, целесообразности реформирования системы референдумов в условиях обострения кризиса в регионах. По отдельным аспектам исследования создана диаграмма. В статье отмечается что региональное законодательство Украины по вопросам референдумов должно учитывать специфические особенности местных условий, особенно наличие двух субэтносов, которые исторически сложились и значительный процент русскоязычного населения, считает, что испытывает языковых притеснений, в регионах, преимущественно примыкают к границам Российской Федерации. Внедрение референдума в проблемных регионах на фоне нерешенности этих вопросов, низкой политической культуры населения, приводит к нынешним последствиям в Крыму, Донецкой и Луганской областях. Это другая сторона процесса смещения референдума на региональный и местный уровень. Указано что новая модель государства в Украине требует более совершенных форм и методов осуществления народовластия как в целом, так и на местах. Вот почему исследование института референдума имеет не только важное теоретическое значение, но и должно способствовать реальному расширению практических возможностей народовластия, укреплению публичной власти, способствовать повышению ее эффективности.

Ключевые слова: общественное мнение; мониторинговые исследования; респонденты; институт референдума; всеукраинском и местном референдумах; категории опрошенных.

Koval A.,

Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv, Ukraine

MONITORING OF PUBLIC OPINION ON THE ADVISABILITY OF HOLDING A REFERENDUM IN UKRAINE (FOR EXAMPLE, RESIDENTS OF THE AREA ASCENSION)

Identified and analyzed public opinion Voznesensk region the appropriateness of the institution of the referendum in Ukraine in general, the effectiveness of all-Ukrainian and local referendums, the advisability of reforming the system of

referendums in a worsening of the crisis in the region. On certain aspects of the study established diagrammy. V article notes that the regional legislation of Ukraine on referendums should take into account the specific characteristics of local conditions, particularly the presence of two sub-ethnic groups that are historically significant percentage of Russian-speaking population, believes that language is experiencing harassment, in regions adjacent predominantly to the borders of the Russian Federation. The introduction of a referendum in troubled regions on the background of these unresolved issues, low political culture of the population, leading to the current effects in the Crimea, Donetsk and Lugansk regions. This is another aspect of the process of displacement of the referendum on regional and local uroven. Ukazano that the new model of the state in Ukraine requires more advanced forms and methods of implementation of democracy as a whole, and in the field. That's why research institute of the referendum has not only important theoretical significance, but also should contribute to a real expansion of the practical possibilities of democracy, strengthening of public authority, enhance its effectiveness.

Key words: *public opinion monitoring research; respondents Institute of referendum; national and local referendums; the categories of respondents.*